

بامسافر تعبہ

رہ توشہ معنوی مسافران حج

سید حسین اسحاقی

رسالة محمد
صلى الله عليه وسلم

فهرست

- دیباچه ۹
- سپیده سخن ۱۱

فهرست

- قبسی از آداب، اسرار و رموز حج ۱۷
۱. چستی حج ۱۷
۲. اهمیت و فضیلت سفر حج ۱۹
۳. فریضه حج در نهج البلاغه ۲۲
۴. برخی آثار و نتایج حج ۲۵
۵. پیشینه مراسم عبادی و رویکرد به حج قبل از اسلام ۳۰
۶. حج ابراهیمی از منظر حضرت امام خمینی علیه السلام ۳۳
۷. معنا و مقصود حج ۳۵
۸. پاره ای از آداب سفر حج ۳۹
۹. حج، ورود به محضر خدا ۴۳
۱۰. حج و انسان‌سازی ۴۶
۱۱. آثار روحانی حضور و انجام حج ۴۷

۱۲. حج، محل تبادل افکار..... ۵۰
۱۳. اسرار حج..... ۵۱
۱۴. سلوک عرفانی در سفر حج..... ۵۶

فصل دهم

- بازشناسی اماکن و مناسک حج و برداشت‌های عرفانی از آن ۶۱
- درآمد..... ۶۱
۱. بنای کعبه..... ۶۲
۲. پوشش کعبه..... ۶۶
۳. حرمت و احکام حرم..... ۷۰
۴. خانه همگانی..... ۷۳
۵. میقات..... ۷۷
۶. مسجد شجره..... ۸۱
۷. حکمت احرام..... ۸۴
۸. احرام بستن..... ۸۷
۹. مفهوم تلبیه در حج ابراهیمی عَلَيْهِ السَّلَام..... ۸۸
۱۰. طواف و حکمت آن..... ۹۱
- طواف نمودن..... ۹۳
- طواف عاشقانه..... ۱۰۲
۱۱. نماز طواف و مقام ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام..... ۱۰۴
۱۲. زمزم..... ۱۰۶
- فضیلت آب زمزم..... ۱۰۸
۱۳. حجرالاسود..... ۱۱۰
- فلسفه استلام حجر..... ۱۱۴

۱۱۵	استلام حجرالاسود در روایات
۱۱۹	استلام با رعایت حال دیگران
۱۲۰	۱۴. حجر اسماعیل <small>علیه السلام</small>
۱۲۷	مناجات امام سجاد <small>علیه السلام</small> در حجر اسماعیل <small>علیه السلام</small>
۱۲۸	پاسخگویی امام محمدباقر <small>علیه السلام</small> در کنار حجر اسماعیل <small>علیه السلام</small>
۱۲۹	دعای امام صادق <small>علیه السلام</small> در حجر اسماعیل <small>علیه السلام</small>
۱۳۰	مناجات امام موسی کاظم <small>علیه السلام</small> در حجر اسماعیل <small>علیه السلام</small>
۱۳۲	۱۵. صفا و مروه
۱۳۵	اهمیت صفا و مروه
۱۳۹	۱۶. موقف عرفه
۱۴۵	رسول الله <small>صلی الله علیه و آله</small> در عرفات
۱۴۷	آمرزش گناهان در سرزمین عرفات
۱۵۰	۱۷. مشعرالحرام و وقوف در آن
۱۵۴	۱۸. وادی محسّر
۱۵۶	۱۹. فلسفه وقوف در عرفات، مشعر و منا
۱۵۷	۲۰. وقوف در منا
۱۵۹	۲۱. رمی جمرات
۱۶۳	۲۲. قربانی
۱۶۵	۲۳. حلق و تقصیر
۱۷۰	۲۴. طواف زیارت
۱۷۰	۲۵. سعی پایانی
۱۷۱	۲۶. طواف نساء
۱۷۲	۲۷. تمام حج با دیدار امام <small>علیه السلام</small>
۱۷۴	توفیق تشرف به محضر حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> از حجر

فصل سوم

- بایسته‌های سفر حج از منظر امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (مدظله) ۱۸۱
۱. آموزه‌های حج از منظر امام خمینی علیه السلام ۱۸۱
۲. آموزه‌های حج از منظر مقام معظم رهبری (مدظله) ۱۸۴
- فرجام سفر، استقبال از حاجی ۱۸۹
- کتابنامه ۱۹۳

دبیاچه

معارف حیات‌بخش حج، اصیل‌ترین، زیباترین و عمیق‌ترین شناخت‌ها را به زائران و مشتاقان سرزمین وحی و حج‌گزاران و عمره‌گزاران می‌دهد. معارفی که در هیچ نقطه عالم، قابل دریافت نیست و تنها در سایه آیات قرآن کریم و علوم نبوی و علوی یافت می‌شود. هر انسان پاک‌ضمیری که در سرزمین وحی حضور می‌یابد و با پوشیدن لباس احرام در کسوت عمره‌گزار یا حج‌گزار قرار می‌گیرد، اگر اندکی توجه و دقت به راز و رمزهای این عمل عبادی داشته باشد، با دنیایی از معارف الهی آشنا می‌شود که می‌تواند ره‌توشه‌ای ارزشمند برای همه زندگی او قرار گیرد.

حج و اسرار و معارف آن، اقیانوسی است که هرچه درباره آن گفته شود، اندکی از حقایق آن روشن شده است، چنانکه زراره به امام صادق علیه السلام عرض کرد: «یابن رسول الله! چهل سال است که درباره حج از شما می‌پرسم و به من پاسخ می‌دهید!»

حضرت فرمود: «ای زراره! خانه‌ای که از دو هزار سال پیش از آدم علیه السلام،

حج [و زیارت] می‌شده، می‌خواهی معارف آن، در چهل سال تمام شود؟^۱
از این رو هرچه درباره حج نوشته شود، باز هم به تبیین و روشنگری
بیشتر نیاز دارد. نوشته پیش رو با عنوان «با مسافر کعبه» تألیف محقق
ارجمند آقای سید حسین اسحاقی که به تبیین بخشی از معارف حج
پرداخته است به همه خوانندگان به ویژه زائران سرزمین وحی تقدیم
می‌شود، باشد که ره‌توشه‌ای معنوی برای مسافران کعبه قرار گیرد.

انه ولی التوفیق
گروه اخلاق و اسرار
پژوهشکده حج و زیارت

---

۱. روضة المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه، ج ۵، ص ۲۱۴.

سپیده سخن

شب‌های مسجدالحرام، به قدری زیبا و دیدنی و خاطره‌انگیز است که قابل وصف نیست؛ به خصوص اگر از طبقه دوم یا سوم شاهد حرکت باشکوه مسلمانان بر گرد خانه محبوب باشی. در روایتی از امام صادق علیه السلام نقل شده است که از کنار خانه کعبه، صد و بیست در رحمت گشوده شده، شصت در برای طواف‌کنندگان، چهل در برای نماز گزاران و بیست در برای کسانی که به کعبه نگاه می‌کنند.^۱

به راستی اینجا کجاست که حتی نگاه کردن به آن عبادت است! چه ظرایف و دقایقی در آن نهفته شده که از آدم تا خاتم و از اولین تا آخرین، دل به طواف خانه دوست بسته و برای وصال به خانه دوست سر از پا نمی‌شناسند.

در مناسک حج چه عرفانی نهفته است که مغناطیس قلوب موحدان در اعصار و امصار گردیده است! همه را به سوی خود می‌کشاند و در این همایش همگانی - که افراد با رنگ و نژاد و مذاهب گوناگون گرد

---

۱. وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۱۳، ص ۳۶۳.

هم می‌آیند - تلاش و حرکت و سکون و قیام و قعودِ هماهنگ‌شان همه آنان را به یکدیگر پیوند می‌دهد و صفحه روشن و همه کس‌شناس آن، تصویری از نمای کلی زندگی انسان موحد را عرضه می‌کند و در عملی رمزی، به مسلمانان درس زندگی هدف‌دار و جهت‌دار می‌دهد.

از ورود در میقات و حضور در ساحتِ احرام و تلبیه و تروک تا طوافِ گردِ مرکز کعبه و سعی میان صفا و مروه و وقوف در محشر عرفات و مشعر و ذکر و تضرع و تعارفی که در آن است و تا رسیدن به منا و قربانی‌اش و رمی جمره‌اش و حلقش و سپس دوباره برگشتن به طواف و سعی ... همه و همه درس‌های رسا و روشن، حرکت جهت‌دار و دسته‌جمعی و معرفت‌آمیز مسلمان، در عرصه توحید و در مسعای حیات و بر گرد محور «الله» است.

زندگی در آینه حج، یک سر دائمی بلکه یک صیروت همیشگی به سوی خداست. حج، درس همیشه زنده عملی و سازنده است که - اگر به هوش باشیم - راه و رسم زندگی ما را در صحنه‌های عملی و روشن ترسیم می‌کند.

حج، یک عبادت عادی نیست بلکه مظهر اسلام است. اسلامی که سه قالب دارد: اسلام در قالب کلمات، قرآن است. اسلام در قالب انسان، امام است و اسلام در قالب عمل، حج است.

کعبه، مرکز تجمع همگانی است، مکه مرکز الوهیت، حرم رسول ﷺ، مرکز نبوت. مسجد کوفه، مرکز ولایت و حرم امام حسین علیه السلام، مرکز شهادت است؛ در این چهار مرکز، انسان‌ها همه خودی هستند،

نیازی به نماز شکسته نیست، این مراکز، خانه همگانی است. مسجدالحرام احترام خاصی دارد مهندس آن خدا و معمارش خلیل الله و کارگرش ذبیح الله و بت شکنش اسدالله است و امام آن رسول الله است. در کنار آن صفا و مدفن انبیا و معراج رسول الله است. برای ورود به آنجا چهار بار غسل می کنیم، یک بار برای احرام بستن از بیرون منطقه، بار دوم برای ورود به منطقه امن و بار سوم برای ورود به مکه و چهارم برای ورود به مسجدالحرام.

کعبه یک پرچم است که باید زیر آن جمع شویم و سرود توحید سر دهیم، هم قیامت را یاد کنیم و هم تاریخ را؛ نگاه به صحنه های مکه، قرآن را برای ما تفسیر می کند، حج مصداق ﴿إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي سَيِّدِينَ﴾^۱ است.

حج، نفی است و اثبات؛ «لا» و «الآ»؛ تیغ توحید را بر فرق شرک کشیدن است و در جاودانه های معرفت الهی غرق شدن؛ نفی آلودگی های درون است از صفحه دل و زدودن طاغوت های کوچک و بزرگ از صحنه زندگی و رسیدن به عرفان الهی است و دست یافتن به توحید ناب. صاحب این خانه، ذوالجلال و الاکرام است، هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن است؛ الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر است؛ اوست الخالق الباری المصور؛ اوست اللطيف الخبير و السميع العليم و خلاصه اوست الله؛ مستجمع جميع صفات کمال و منشاء و اساس کل کمال و جمال و جلال.

۱. «و من به سوی پروردگارم حرکت می کنم و او مرا هدایت خواهد کرد». (صافات: ۹۹)

آری حج، کانون معارف الهی است که از آن محتوای سیاست اسلام را در تمامی زوایای زندگی باید جست‌وجو کرد. حج پیام‌آور و ایجادکننده جامعه‌ای به دور از رذایل مادی و معنوی است؛ حج تجلی و تکرار همه صحنه‌های عشق‌آفرین زندگی یک انسان است و یک جامعه متکامل در دنیا؛ و کوتاه سخن اینکه، حج تنظیم و تمرین یک زندگی توحیدی است.

حج، یگانه فریضه‌ای است که خداوند برای ادای آن، همه آحاد مسلمین - هر آن کس که دارای استطاعت باشد - را از سراسر عالم و از خلوت‌خانه‌ها و عبادتگاه‌ها به سوی خود فرا می‌خواند و حاجی، در ایام معلومات، در گونه‌گون حرکت در مسیر الهی و انجام مناسک حج - زیر نظر عالم و طبق فتوای مراجع تقلید - جان و تن از زنگارها می‌زداید و پاک‌زاد به سوی آشیانه خود، پر می‌گشاید.

حج سفری عاشقانه است که اولیای خدا با شوق و پیاده به سوی آن رهسپار می‌شدند و اعمال و مناسک آن را به جای می‌آوردند. «معاویة بن عمار» می‌گوید:

عبدصالح (امام کاظم علیه السلام) را دیدم که وارد کعبه شد و بر سنگ سرخ دو رکعت نماز گزارد. سپس ایستاد و روی به دیوار میان رکن یمانی و غربی کرد. دستش را بر آن نهاد، به آن چسبید و دعا کرد. سپس به سوی رکن یمانی رفت و به آن چسبید و دعا کرد. سپس به طرف رکن غربی آمد و آن‌گاه خارج شد.^۱

۱. کافی، ج ۴، ص ۵۲۹؛ وسائل الشیعه، ج ۱۳، ص ۲۷۷.

سفر حج مثل تدبّر در قرآن است که هر بار، آدمی نکته‌ای تازه می‌آموزد. حج سفری نیست که با شعر و مقاله و کتاب بتوان به عمق آن رسید. جمع شدن خدایپرستان در مکه که محل فروپاشی بت‌هاست به ما درس بت‌شکنی می‌دهد. رسول‌الله ﷺ و امام حسین فریاد خود را از کنار کعبه سر دادند و امام زمان علیه السلام نیز قیام خود را از آنجا شروع خواهد کرد. آنچه در حج و طواف می‌گذرد، حرکت است، نه رکود و ایستایی؛ یاد است، نه غفلت و بی‌خبری؛ تواضع و خاکساری است، نه تکبر و فخرفروشی؛ حج مهم‌ترین و سازنده‌ترین سفری است که انسان در طول عمرش انجام می‌دهد، باید از خداوند استمداد و بر او توکل کنیم تا از برکات این سفر محروم نمانیم. چه برکتی بالاتر از آنکه انسان مهمان خدا و پیامبر و امامان معصوم علیهم السلام شده و تمام گناهانش بخشیده می‌شود؛ چه برکتی بالاتر از اجتماعی میلیونی؛ همراه با ناله و سوز و شور و شعور، دعا و نیایش و اعلام برائت از کفار و بازدید از باقی‌مانده‌های صحنه‌های نصرت و پیروزی در تاریخ اسلام و عبور از قدمگاه رسول‌الله و نیکان روزگار.